

SLOVENSKA MLADINA

MLADINSKA REVILJA

Moje delo je knjiga ljubezni — odpri jo domovina, da boš videla, kdo ti je pravičen sin! Dal sem ti, kar sem imel; če je bilo veliko ali malo — Bog je delil, Bog razsodi! Dal sem ti svoje srce in svoj razum, svojo fantazijo in svojo besedo, dal sem ti svoje življenje — kaj bi ti še dal?

IVAN CANKAR.

IZ VSEBINE:

Na grobu Ivana Cankarja *
Anketa o slovenski mladini * Kdo si ti? *
Pred podobo * Iz pisma Jezuščku *
Vprašanja naše srednje šole * Slivovka * Borba tehnikov za vstop na univerzo * Helena *
V spomin Francu Primcu * Bratje! * Krik iz katakomb * Razgled mladega rodu: Mladina pri nas in na tujem * Glasba * Film * Razno * Uredniški paberki

*

CENA DIN 3.—

LJUBLJANA * DECEMBER

3

SLOVENSKA MLADINA

mladinska revija za leposlovje in vsa kulturna vprašanja
izhaja vsak mesec. Ureja jo uredniški odbor; odgovorni urednik je dr. Anton Slodnjak, profesor v Ljubljani. Izdaja jo konzorcij »Slovenske mladine«; predstavnik je Ivo Grahor, novinar v Ljubljani.

Celoletna naročnina za 8 številk znaša din 20—, za dijake din 16—.

Številka čekovnega računa Poštne hranilnice v Ljubljani je **17.827**

Vsi rokopisi in dopisi za uredništvo in upravo naj se pošiljajo na naslov: Uredništvo »Slovenske mladine«, Ljubljana, Mirje 13. Rokopisov ne vračamo.

Tiska tiskarna Merkur d. d. v Ljubljani (predstavnik O. Mihalek).

IZ UREDNIŠTVA IN UPRAVE

NAROČNIKOM IN BRALCEM!

Pozno prihaja decembrska številka med vas. Pozno zato, ker smo prejeli številne prošnje, naj nikar ne izdajamo dvojne številke. Tem prošnjam smo ustregli iz sledečih razlogov:

1. Ker je cena dvojne številke (din 4—) previsoka.
2. Ker nas dvojna številka več stane.
3. Ker je časovni presledek pri izdajanju dvojne številke prevelik, mi pa želimo, da je vez »Slovenske mladine« s njenimi bralci čim trdnejša.

Vse nerednosti v odpošiljanju revije skušamo odpraviti. Kdor bi kljub temu kakšno številko ne prejel, naj jo v času enega meseca po izidu reklamira. Na poznejše reklamacije se ne bomo mogli ozirati. Prisiljeni smo ukiniti četrtletno plačevanje.

SOTRUDNIKOM IN DOPISNIKOM!

Vse tovariše in tovarišice, ki soglašajo s smerjo našega lista, ki je popolnoma neodvisna tribuna slovenskih srednješolcev, vabimo, da nam poročajo o delu na svojih zavodih oziroma sodelujejo s svojimi članki, leposlovjem, poročili itd. in nas tudi v bodoče obveščajo o svojem mnenju o delu našega lista. O delu dopisnikov bomo govorili podrobneje v prihodnji številki. Zaenkrat prosimo vsakogar, ki nam piše s namenom, da uvrstimo njegov prispevek v našo revijo, da upošteva sledeče:

1. Kar koli pišeš, piši vselej na eno stran in pusti rob za naše opombe!
2. Piši razločno, torej ne črtaj in ne popravljalj besedila!
3. Predstavi se nam s pravim imenom in ne pozabi na svoj naslov!

POZIV!

Ponatisnili smo 1. številko in jo poslali tudi onim, za katere upamo, da se bodo na »Slovensko mladino« naročili. Vse, ki te številke doslej niso vrnili, smo vpisali med naročnike in jim bomo poslali 2. številko, čim jo drugač natisnemo.

Prosimo Vas, da poravnate naročnino, ki je edini gmotni vir »Slovenske mladine«! Pošljite nam naslove svojih znancev in prijateljev, ki bi se nanjo naročili. Kdor zmore, naj priloži za tiskovni sklad!

OBVESTILO.

Rok za nagradni natečaj smo podaljšali do 15. februarja 1940. Prejeli smo od tvrdk Schwentner in Baraga v Ljubljani še nekaj daril. Izrekamo jima zahvalo.

Na grobu Ivana Cankarja

(11. XII. 1939.)

Zbrali smo se na kraju, kjer počivajo izmučeni zemski ostanki enega največjih duhov slovenskega naroda, da se na obletnico njegove smrti vsaj za hip pomudimo ob njegovem delu in posvetimo nekaj minut spominu velikega slovenskega umetnika. Telo, ki je uklepalo vase tega nemirnega duha trohni že ena in dvajset let v grobu, njegova beseda pa živi med nami in se nam razkriva v vedno novem sijaju, ob katerem se bodo ogrevali še pozni slovenski rodovi.

Slovenska književnost je rojena v »mukah in zamudah« in je v vsej svoji usodi in razvoju živa priča in veren odraz turobne zgodovine naroda, ki si je trudoma utiral pot k pozornici kulturne Evrope. Nič salonskega bleska ni v slovenski literaturi, saj je rasla v stiski, v vsakdanji borbi za goli obstoj, za kos kruha, zato so njene strani oškropljene s srčno krvjo onih redkih posameznikov, ki so z iskro svojega uma odstirali težke plasti teme, pod katerimi je stoletja zamiral slehrni kulturni vzpon našega naroda. Tej trpki usodi se je moral ukloniti tudi Ivan Cankar.

Ko se je Ivan Cankar kot dvaindvajsetleten mladenič pojavil na pomlad l. 1899. v areni slovenskega slovstva, je njegova mladostna »Erotika« pričala, da je mlado pesnikovo srce že polno grenkobe. Ko so njegove mlade oči uzrle »na v a d n o, v s a k d a n j o i n u m a z a n o r e s n i č n o s t, s t r a š n o d u š e v n o u b o š t v o, k i s e j e k o t u m a z a n o m o r j e r a z l i v a l o p o d o m o v i n i k«, tedaj je Cankar dobro vedel, kakšna pot je odmerjena umetniku v tej slovenski srenji. Vedel je, kaj mu je zapisano, če se nameri na to pot, a vendar ni omahoval niti trenutek. Od prvih katastrofalnih spoznanj, ki so bila delež njegove mrke mladosti pa do zadnje izpovedi, »Podob iz sanj«, je Ivan Cankar prehodil to trnjevo pot pogumno in do konca zvest samemu sebi. Od trenutka, ko je zapustil svoj rojstni Klanec, ki ga je pozneje pridružil vrsti simbolov, s katerimi je obsegel preteklost, sedanjost in prihodnost slovenskega naroda, preko stradanja po dunajskih predmestjih in topega prezira, ki ga je bil deležen vse dni, je Ivan Cankar ohranil junaško, skoraj

bi dejal neslovensko premočrtnost. Ta čudovita neomajnost nam njegov lik v teh dneh še posebno približuje.

Devetnajst let leži med njegovo »Erotiko« in med »Podobami iz sanj«, s katerimi je omahnil v smrt v hipu, ko je bilo videti, da je njegovemu narodu napočilo tako vroče pričakovano vstajenje. Devetnajst let je taval Ivan Cankar po tihih katakombah človeškega srca in neizprosno iskal resnične podobe slovenske zemlje in slovenskega človeka in ni obstal niti pred zadnjim pragom, ko je bilo treba iti po resnico na dno samega pekla. Devetnajst let je z vulkansko elementarnostjo ustvarjal najgloblji in najobsežnejši tekst, ki ga je doslej napisalo slovensko pero. Razgrnil je pred nas lepoto naše govorice v vsem njenem razkošnem blesku in bogastvu.

Ivan Cankar je bil do zadnjega diha borec za nepopačeno resnico, ki je svojemu narodu postavil predenj ogledalo, da bi se narod ozrl vanj in se zgrozil pred lastno podobo. Zato je vse njegovo delo kaŹipot iz preteklosti v bodočnost, saj je Cankar bistroidneje kot kdor koli njegovih sodobnikov načrtal smer, v katero mora kreniti borba slovenskega ljudstva, in ga moramo zategadelj šteti med najsičajnejše politične duhove, ki jih je to ljudstvo rodilo.

Dovolite mi, tovariši in tovarišice, da te skromne spominske besede sklenem z željo, da bi, mi vsi, kamor koli nas raztepe življenje, ohranili vselej vsaj trohico tiste neizmerne ljubezni do resnice in pravice, v kateri je gorelo in izgorelo Cankarjevo srce. Če bo ogenj Cankarjevega dela v naši zavesti vedno prižgan, potem se ni bati, da bi kdaj krenili s poti, ki jo zremo pred seboj. Cankarjeva beseda, v katero se moramo vedno znova poglobljati, nam bo sijala kot varna luč pri vseh naših dejanjih; v njej bomo našli v urah dvomov in obupa kot v trenutkih sproščenega veselja oporo in bodrilo v borbi za Cankarjeve ideale, ki so tudi naši ideali. In morda je ostvaritev teh idealov poverjena prav rodu, ki mu pripadamo mi. Zakaj: »Morda še nidan Vstajenja, morda je še le Cvetna nedelja in je pred nami še Oljska gora in križev pot in Golgota. Ali naj se zgodi, kar se more zgoditi! V naših srcih je zapisano, v evangeliju, da vstajenje pride, ker mora priti. Pa bodi še več bičanja in ponižanja, bodi pot na Golgato še tako strma in strašna — uprimo oči v sonce: naše veliko jutro je blizu, v lica nam diha rosna zarja njegova.«

S tem zadnjim naročilom velikega sinu slovenskega naroda vas prosim, tovariši in tovarišice, da počastimo njegov spomin z enominutnim molkom!

Anketa naše revije

O SLOVENSKI MLADINI

G. DR. KAREL OZVALD, univerzitetni profesor v Ljubljani, je na naša vprašanja dal sledeči odgovor:

Up »na boljše čase«, ki nam v današnjih stiskah in težavah noče ugasniti niti v dušah, ta up se oklepa mladega rodu, kateri bo prej ali slej stopil na mesto starejše generacije. Toda ali je današnje mlado pokolenje res »svetlo oznanilo novih časov«, ali je v njem resnično dovolj poročstva za uspešen prehod iz težke sedanjosti v bližnjo, neznano bodočnost?

Kako si mislim odgovor na to, lahko bi dejal hamletsko vprašanje — saj zadeva naš slovenski in jugoslovanski biti ali ne biti —, tega ne bi znal z jasnejšo besedo povedati, nego je storil holandski filozofsko usmerjeni zgodovinar Huizinga, ki svojo knjigo »V senci jutrišnjega dne«, nekakšno diagnozo glede na kulturno krizo sedanje dobe, takole zaključuje:

»Pisec teh strani je eden izmed tistih, ki jim je dano, da ostanejo v svojem poklicu in v svojem osebnem življenju trajno povezani z mladino. Ima to vero, da sedanja mlada generacija po sposobnosti za težko življenje ne ostaja za onimi, ki so bile pred njo. Vse to, kar je učinkovalo na njeno rast: razmajane vezi, zmedene misli, razpršena bogovernost, napak porabljenе energije — vse to je ni napravilo slabotne, niti ne lene in tudi ne mlačne. Vidi se ji, da je odkritosrčna, širokega duha, iz lastnih sil živeča, pripravljena za uživanje, pa tudi za stradanje, se hitro odloči, je pogumna in blagodušna. In pa lažjih nog je, kakor so bili prejšnji rodovi.

Tega mladega rodu naloga bodi, da iznova svetu vlada, tako, kakor hoče svet biti vladan, da ga ne pusti izginiti v vrtincih lastne objesti in omame in da ga zopet prepoji z duhom«.

Tako oblikovana pleča naše mladine imam za dovolj močna, da vzamejo nase kulturno odgovornost za nadaljnji razvoj slovenskega naroda.

G. PROF. CAPIČ VENCESLAV, predsednik društva »Šola in dom«, nam je izročil tale odgovor:

1. Splošen položaj slovenske šolane mladine je samo odraz socialnih in gospodarskih razmer, v katerih živi ves naš narod. Vsako leto doraste v Sloveniji približno 4000 delovnih moči, ki ne morejo najti doma zaposlitve. V tekočem šolskem letu je na naših srednjih šolah 13.089 dijakov in dijakinj, na univerzi pa preko 2000 slušateljev(ic). Kje naj najde zaposlitev vsa mladina, ki dovrši srednje šole ali celo vseučilišče? Še pri bogatih narodih, ki imajo vse vire narodnega premoženja v rokah, je vprašanje pravilne vzgoje in zaposlitve mladine zelo težko; pri nas pa, kjer so najbolj dobičko-

nosni viri veletrgovine in industrije v tujih rokah, je naravnost obupno. Četrtna slovenskega naroda si je morala poiskati kruha v tujini, druga četrtna živi strnjeno na narodnem ozemlju izven naših državnih mej. Ali naj se polovica, ki živi strnjena v Jugoslaviji, še nadalje izseljuje?

Narod brez mladine je narod brez bodočnosti. Angleži, Francozi in Italijani imajo kolonije, kamor pošiljajo svoj odvišni naraščaj. Naša mladina bo morala najti kruha na naši zemlji, da jo ohrani sebi, narodu in državi.

2. Iz gornjega sledi ne samo, da moremo govoriti o mladinskem vprašanju, temveč da ga moramo rešiti in da bodo morali pri tem delu sodelovati naši najboljši delavci iz vseh področij gospodarskega in kulturnega udejstvovanja. Iskati materialna sredstva za rešitev tega vprašanja presega okvir tega članka, pač pa morajo starši, vzgojitelji in mladina sama zavestno in z vsem čutom odgovornosti za narodni obstoj sodelovati pri reševanju tega vprašanja.

Glede šole in njenih nalog ne bomo govorili, ker je treba za to več prostora, le to bi omenili, da ni naloga srednje šole vzgajati »voditeljev« naroda, ker teh imamo že tako preveč, in jih srednja in visoka šola ne more vzgojiti, ker se rodè, vzgaja pa jih življenje. Potrebujemo resnih, iniciativnih, razumnih, samostojnih in požrtvovalnih delavcev za vse panoge ljudskega udejstvovanja. Uradne resnosti je v naših šolah na pretek, le tiste manjka, ki bi mladino navajala k samostojnemu mišljenju in delu, k samozatajevanju in požrtvovalnosti v korist skupnosti.

V načrtno urejenem izrabljanju prirodnih sil, uvrstitvi vseh telesnih, umskih in moralnih sposobnosti vsakega poedinca pri ustvarjalnem delu za skupnost, za narod in za državo, bo mogoče zadovoljivo rešiti naše narodno in s tem tudi mladinsko vprašanje.

Težko bo delo in težke bodo omejitve, ki jih bo morala sprejeti mladina, toda edino na ta način bo mogoča rešitev našega ljudskega naraščaja v najširšem obsegu. Malo bo ostalo prostora za individualistične težnje poedincev.

Samo s trdim delom nas vseh bo mogoče zagotoviti življenje vsej naši mladini v bodoči Sloveniji.

3. Kakšne so specifične naloge slovenske mladine v slovenskem občestvu? Bolj kakor kjer koli drugje je potrebno, da se slovenska mladina otrese prav naše zagrizenosti v obravnavanju splošnih gospodarskih, narodnih in kulturnih vprašanj, ker je ta znamenje omejenosti in nekulturnosti.

Naši narodni voditelji bi radi speljali vso razpravo o teh vprašanjih zopet na osnovo, ki je veljala kot edino primerna za naše malo-meščanske razmere pred svetovno vojno.

Ne kompromisarstvo, temveč jasno in načelno točno opredeljeno naziranje si mora ustvariti mladina sama o vseh gornjih vprašanjih na osnovi temeljitega in resnega študija, kar jo bo obvarovalo praznega besedičenja in pristranosti.

Ne srednja ne visoka šola ne da naši mladini dovolj spoznanja našega ljudstva, njegovih življenjskih prilik, njegovega mišljenja

in hotenja. Mladina mora poznati in občutiti težnje in borbe našega kmeta in delavca in z njima iskati novih poti k boljšemu in lepšemu življenju našega naroda. Tuje in papirnate modrosti, ki jo daje naša šola, ljudstvo ne potrebuje, in prav tako ne šolanih ljudi, ki mislijo, da jim izpričevala dajejo pravico izkoriščati narod. Samo kolikor bo šolana mladina sposobna dati ljudstvu resnične prosvete, toliko lahko zahteva zase. Zato je naloga vsakega mladega človeka, da se z vso resnostjo in vestnostjo pripravi za poklic, ki ga mora vršiti v prvi vrsti v korist ljudstva in potem šele v svoje osebno dobro.

Božo:

Kdo si ti?

Pa sem se vprašal v svoji samoti:
kdo si ti,
ki trenutek se mojih ustnic dotakneš,
potem te pa večnost ni?

Še vedno po poljih jesen osivela,
kot bi imela korenine v srce.
Ali je morda skrivnost življenja,
ali pa slutnja poslednjega dne?

Pred podobo

Nocoj sem stopil pred svojo podobo
in sem se zbal;
tujec sanjav je plašno in tiho
iz mraka vstal.

O zapri, zapri te svoje oči,
z dlanmi zakrij si obraz!
O belem dnevu te bodo okradli
ta težki, trudni čas.

Drago Jeran:

Iz pisma Jezuščku

Čeravno mi je oče pravil,
da k nam ne boš ničesar nosil,
bi te vseeno rad poprosil...
A ne bonbonov, smuči in slaščic;
ne kakor lani kruha in potic...
Snegá nam pošlji, Jezušček, snegá,
da oče dela bo dobil na cesti!

Vprašanja

NAŠE SREDNJE ŠOLE

Uvodne pripombe k srednješolskemu vprašanju.

Eno najvažnejših vprašanj naše dobe je »mladinsko vprašanje«, to je vprašanje položaja in prihodnosti mladine. Po svoji pomembnosti in nujnosti je to vprašanje splošno družabnega značaja, vendar njegova pravilna rešitev ne zavisi nič manj od mladine same. Mladinsko vprašanje je obširno, kompleksno, to se pravi pod mladinskim vprašanjem moramo pojmovati probleme vse mladine kot celote (n. pr. borba za mir je borba, ki je skupna vsem plastem mladine), moramo pa imeti pred očmi tudi posebne probleme raznih kategorij mladine. Z drugo besedo se to pravi: Vsa mladina je povezana z določenimi skupnimi interesi, toda vsak sloj mladine ima še svoja posebna vprašanja in posebne naloge. Na ta način moramo, kadar govorimo o celotni mladinski problematiki točno ločiti med potrebami, ki so lastne tej ali oni plasti mladine. Tako moramo torej v okviru splošnega mladinskega vprašanja razlikovati še posebna vprašanja srednješolske, vajeniške, akademske in druge mladine.

Srednješolsko vprašanje je torej del splošnega mladinskega vprašanja. Pričujoča razprava ima namen to vprašanje vsestransko očrtati in razčleniti.

VSEBINSKI NAČRT RAZPRAVE

I. Srednješolci včeraj in danes

Položaj mlade inteligence pred vojno. Značaj nekdanjih mladinskih gibanj. Predvojno delo srednješolcev. — Današnji položaj srednješolske mladine. Vsebina srednješolskega vprašanja. Razmerje do nekdanjih dijaških gibanj.

II. Današnji položaj srednješolske mladine

1. Nekaj podatkov o položaju srednješolske mladine.

Številčni podatki. Socialni položaj. Srednješolski izbor. Zdravstveno stanje.

2. Sodobno stanje v srednji šoli.

Beg od šole. Zanemarjanje učenja. Individualni izpadi. Samomori dijakov.

3. Vzroki za kritiko srednje šole.

Prenapolnjenost srednje šole. Prenatranost učnega načrta. Pomanjkljivosti pouka. Način ocenjevanja. Disciplinski predpisi. Pomanjkanje srednješolskega življenja.

III. Delo srednješolcev za lepšo srednjo šolo

1. Potrebe sodobne srednje šole.

Delovna šola. Podajanje učnega gradiva. Pomen seminarskega dela.

2. Srednješolsko življenje.

Sodelovanje profesorjev in dijakov. Razred kot aktivna celica srednješolskega življenja. Kulturno delo srednješolcev. Delo v srednješolskih društvih. Disciplina v srednji šoli. Srednješolski tisk. Razvedrilo in šport v srednji šoli. Socialno skrbstvo srednje šole. Izvenšolske mladinske organizacije. Predstavnštvo srednješolske mladine.

I. SREDNJEŠOLCI VČERAJ IN DANES

Položaj mlade inteligence pred vojno

Mladina, ki je obiskovala srednjo šolo pred prvo svetovno vojno, ni poznala te katastrofalne negotovosti, ki danes navdaja mlade ljudi. Pred njo niso stala dolga leta brezposelnosti, ki jih je danes deležen mlad inteligent. Predvojnim srednješolcem so bila zagotovljena takoj po končani gimnaziji lepa mesta v uradniški lestvici. Brezposelnost mlade inteligence je bil skoraj neznan pojav. Kdor je imel srečo, da se je prikopal, bodisi da mu je to omogočal socialni položaj njegovih staršev, bodisi številne podpore, v srednjo šolo in jo je dokončal, temu je bil kruh zagotovljen. To je ena bistvenih potez za označitev položaja naše predvojne srednješolske mladine. Kmetiska mladina je odhajala v mesta tako rekoč izključno zavoljo študiranja, sicer je ostajala doma na posestvu. Ob prelomu stoletja, ko je kapitalistično gospodarstvo jelo intenzivneje prodirati na naše podeželje in upropaščati naše kmečke domove, moramo zabeležiti še močan odtok kmetijske mladine v tujino. Delavstvo je šele nastajalo. O kakšnem »mladinskem« ali pa srednješolskem vprašanju v tej dobi ne more biti govora. Število slovenske srednješolske mladine je bilo nemerno manjše od današnjega. Kolikor moremo govoriti o neki borbi te srednješolske mladine je bila ta borba naperjena zoper narodnega zatiraleca, ki je gospodaril na naši zemlji in imel s tem v oblasti tudi srednjo šolo. Skoraj polovica vseh predvojnih srednješolcev na Slovenskem je bila Nemcev.

Značaj nekdanjih mladinskih gibanj.

Ta srednješolska mladina pa je zlasti v začetku tega stoletja razvijala izredno živahno delavnost in je bila važen činitelj v narodni borbi. Lahko trdimo, da je prav ta mladina, ki mladinskega problema v današnjem smislu ni poznala, najbolj živo občutila potrebe svoje dobe in se je zanje tudi najodločneje borila. To je bila borba za narodno prósve to in svobodo. Mladina je prav zaradi svoje mladosti, svojega idealizma in svoje udarnosti stala na čelu boja za uveljavljanje najnaprednejših teženj in idej svojega časa. Drugo vprašanje, ki ne spada v okvir te razprave pa je, kolikor je ta mladina svoje delo pravilno usmerila in koliko se v njenem delu kaže zaostalost tiste družabne plasti, čije stremjenja je, čeprav včasih nezavedno, izražala. Zaenkrat nam zadostuje ugotovitev, da so n. pr. Preporodovci, ki niso reševali nikakršnih specifičnih mladinskih vprašanj, bili najnaprednejši predhodniki tiste družabne sile, ki je plod njihove borbe dejansko izrabila. Bili so predhodniki slovenskega liberalnega meščanstva. Po svoji odločni jugoslovanski koncepciji pa so to plast daleč presežali. Skratka, predvojna mladina je reševala vprašanja splošno narodnega značaja, kot so se ta vprašanja zastavljala v njeni dobi. V globljo analizo se tu ne moremo spuščati.

Predvojno delo srednješolcev

Ce hočemo razumeti jedro današnjega srednješolskega vprašanja, se moramo za hip pomuditi pri delu predvojnih dijaških rodov. Ko smo

govorili o značaju mladinskih gibanj pred vojno, smo imeli v mislih v resnici gibanja, ki so zajela široke plasti dijaštva in izpovedovala širok, napreden program. (Gibanje narodno-radikalnega dijaštva, Preporodovci.) Če hočemo označiti celotno delo naše predvojne dijaške mladine in temu delu poiskati pomembnost v slovenskem narodnem razvoju, moramo seveda upoštevati tudi delo manj vidnih, pa morda nič manj pomembnih dijaških skupin, ki so se organizirale v obliki literarnih družin, krožkov in podobno. Iz naše slovstvene zgodovine vemo, kakšno brazdo so zaraile v naši kulturi te družine.

Preletimo na kratko poglobljena razdobja slovenske mladinske aktivnosti, pa bomo lahko ocenili vrednote mladinskega dela pri nas. L. 1848. so graški in dunajski študentje v času, ko prvaki niso znali presoditi zgodovinskega trenutka, postavili zahtevo po Združeni Sloveniji. Iz kroga vajevev, ki so v letih 1854—1855 izdajali sloviti leposlovni rokopisni list »Vaje«, so izšli pisatelji, ki so pozneje polagali osnove slovenskemu leposlovnemu in znanstvenemu slovstvu (Jenko, Erjavec, Zarnik in drugi). Živahno je bilo dijaško delo v Alojzijevišču, kjer je bil duša vsega mladi Levstik. Preko raznih večinoma rokopisnih lističev pridemo v nov močan mladinski rod, ki je izšel iz srednješolske »Zadruge«, ki je skrbela za literarno in politično izobrazbo svojih članov. V Zadrugi se je oblikovala slovenska moderna, saj Ivan Prijatelj označuje Kettejevo sobico v »Kravji dolini«, kjer se je proti koncu ta družba shajala, kot »sobo, ki je — lahko se reče — iz nje izšla naša najmlajša literatura.« Najvidnejši postavi zadruga sta bila Cankar in Kette, najpridnejši član pa ustanovitelj Štefe. Od gimnazije se je poslovil ta talentirani rod z almanahom »Na razstanku«.

Sele v dvajsetem stoletju pa lahko govorimo o »gibanjih«, med katerimi sta največ sledov zapustila gibanje narodno-radikalnega dijaštva in Preporodovci. Glasilo prvih je začelo izhajati leta 1904. (»Omladina«) in je opozarjalo dijaštvo na potrebo drobnega, pa temeljitega prosvetnega dela med narodom. Na treh velikih shodih (v Trstu 1905, v Celju 1907 in v Ljubljani 1909) so izoblikovali idejno hrbtenico svojemu pokretu.

Preporodovci so prva odločno jugoslovansko usmerjena slovenska generacija, ki je rešitev jugoslovanskega vprašanja zrla v popolnem razbitju Avstrije. Čeprav je ta rod motril probleme svojega naroda enostransko, kar je izpričala naša polpreteklost, ga vendar lahko imenujemo najzrelejšo in najbolj strnjeno slovensko generacijo.

Povojna gibanja slovenske mladine so bila v največji meri kulturna in idejno, oziroma religiozno preporodna in reformatorska. Mladinski problem kot torišče mladinskega dela se pojavlja šele v najnovejšem času.

Pri gornjem jako bežnem obrisu dijaškega dela se nismo spuščali v temeljitejši pretres in oceno, niti niso te opazke izčrpne. Temeljite monografije o naših mladinskih gibanjih v preteklosti so z malimi izjemami še stvar prihodnosti. Zeleti je, da bi to delo bilo čimprej opravljeno.

Današnji položaj srednješolske mladine

Položaj srednješolske mladine se je v povojni dobi temeljito izpremenil. Tu moramo upoštevati predvsem dva momenta. Težke gospodarske

krize in z njimi zvezano splošno obubožanje širokih ljudskih plasti so znatno otežile možnost srednješolske vzgoje otrok malomeščanskih, kmet-skih in delavskih družin. Šolanje na gimnaziji je s svojimi taksami, šolninami in drugimi izdatki postalo problem prve vrste za vse gospodarsko šibkejšje sloje. To dejstvo se da statistično zlahka dokazati. Dostop kmet-ske mladine na srednje šole je zelo otežkočen, delavska mladina srednje šole skoraj ne pozna. Pa tudi meščanskim družinam (uradništvu, obrtnikom, malim trgovcem itd.) povzroča šolanje otrok nemajhne skrbi. Zaradi vsega tega lahko rečemo, da je večina današnje srednješolske mladine v približno enakem položaju. Srednješolce pa veže poleg njihovega socialnega stanja tudi skupno nezadovoljstvo z današnjim srednješolskim učnim sistemom. Srednješolci v srednji šoli, kakršna je danes, ne dobe onega, česar si želi njihova mladost. Tu se ne bomo podrobneje spuščali v analizo tega nezadovoljstva. O njej bomo obširno govorili na drugem mestu. Gre za dejstvo, da je današnja srednja šola predmet vsesplošne kritike. S srednjo šolo so nezadovoljni srednješolci sami, pa tudi vzgojitelji in starši.

Naša naloga bo te, večkrat površne ugovore preiskati in povedati, koliko se s skupnimi močmi, to je s sodelovanjem učencev, učiteljev in doma te napake dajo odpraviti. — Vidimo torej, da se je po vojni v obsegu splošnega mladinskega vprašanja poleg vprašanj delavske in kmet-ske mladine, katerih položaj se je tudi dobrega izpremenil, predrugačil in zaostрил tudi položaj srednješolske mladine. Srednješolsko vprašanje se je pred vso javnostjo pojavilo v prej neznani obliki.

Vsebina srednješolskega vprašanja

Izpremenjene razmere terjajo od srednješolske mladine bistveno drugačnega dela kot v preteklosti. Če so se vse dosedanje srednješolske generacije, kot smo povedali zgoraj, usmerjale na izvenšolsko področje in se posvečale pretežno kulturnemu delu, stoje pred vrstami sodobnih srednješolcev drugačne naloge. Ne smejo sicer zanemariti svoje osebnosti vzgoje. Nasprotno, prav zaradi svojega izoblikovanja v dobre delavce se morajo truditi, da srednjo šolo po svojih močeh preobrazijo, da v njej ustvarijo lepše življenjske pogoje, da organizirajo s pomočjo vse mladine naklonjene javnosti srednjo šolo, ki bo vzgajala samostojne, izobražene ljudi. Povedali smo že, da so srednješolci samo del mladine. Rekli smo, da vsa mladina občuti nevarnost vojne. Vojna ograža mladini njeno življenje. Njena mladostna leta, ki bi morala biti polna zdravja in poleta, ji izpreminja v leta trpljenja in živalskega ponižanja. Jasnó je torej, da mora tudi srednješolska mladina odklanjati vojno in se mora n. pr. v danem položaju z vso drugo mladino boriti proti vmešavanju Jugoslavije v sedanjo vojno. Toda to je samo ena izmed stičnih točk vse, tudi intelektualne mladine. Zaradi te delne povezanosti interesov, ki se kaže v nekaterih skupnih težnjah (vsa mladina si želi mirnega razvoja in uveljavljanja svojih sil itd.) bi bilo napačno, če bi položaj in potrebe srednješolske mladine smatrali za potrebe vse intelektualne mladine (akademikov, raznih uradniških pripravnikov itd.). Srednješolci smo del intelektualne mladine, toda naše življenje se razvija v posebnih pogojih,

v posebnem okviru, v — šoli. Za nas veljajo posebni predpisi. Iz te specifičnosti položaja srednješolske mladine in njene številnosti pa izvira nujnost, da motrimo srednješolsko vprašanje kot poseben odsek mladinskega vprašanja. Pokret današnje srednješolske mladine ima zato izrazit dijaški značaj v ozkem smislu te besede. Vsebinsko tega pokreta tvorijo stremljenja za lepšim srednješolskim življenjem.

Razmerje do nekdanjih dijaških gibanj

Očrtali smo že v najbolj bežnem obrisu prizadevanja predvojnih slovenskih srednješolcev in smo nato označili nov položaj in nove naloge sodobne srednješolske mladine. Dijaška gibanja v naši preteklosti so opravila pomembno delo. Njih vloga v našem narodnem življenju je bila važna. Povedali smo tudi, da je bila vsebina teh dijaških pokretov splošno narodnega značaja. Mladinski so bili ti pokreti samo v toliko, kolikor so bili nosilci naprednih idej mladi ljudje. Podčrtali smo, da imajo današnje težnje dijaške mladine strogo mladinski značaj, kajti celoten družabni položaj je to mladino postavil pred nove, njej svojske probleme.

Kakšen je po vsem tem naš odnos do preteklih dijaških gibanj? Mi priznavamo zasluge predvojnih dijaških generacij in smo ponosni, da smo njihovi nasledniki, toda mi njihovo delo ne motrimo slepo, ampak kritično. Zato je na napačni poti, kdor misli, da služijo dijaški pokreti preteklosti kot vzor našemu delu. Kdor tako misli, ne razume bistva srednješolskega vprašanja. To vprašanje je po svoji vsebini novo in njegovo reševanje zahteva drugačnih metod, kot jih je uporabljala predvojna, pa tudi povojna mladina. Mi cenimo delo, ki so ga opravili predvojni slovenski dijaški rodovi in temu delu odredimo mesto, ki mu gre. Naše naloge so pa druge. Vsekakor pa je naša prva naloga, da ohranimo ono, kar je pozitivnega ustvarila predvojna mladina.

Slivovka

Tinko Marec

Ko je imel Teček dvanajst let, je po mestu prodajal žganjico. Slivovko.

»Tako delaj, da te žandarji ne dobe! Glej, da mi vse krajcarje domov prineseš. Na glavi ti jih razbijem, flaše, če se...«

No, Teček zadnjih besed ni več slišal.

Tako je bilo: šnopsa so imeli, pa so sklenili, da pojde Teček v mesto: »No, pa naj gre,« je dejal stari. Kdo ga bo prijemal in zapiral. Žandarji bi se useknili in ga poslali nazaj domov. Vsi mladi v družini viničarjevi so si oddehnili. Tak tako je navsezadnje: Teček pojde! Teča pa je samo skomizgnil z rameni.

In tako je šel po cesti. Cesta je bila, kakor so pač vse ceste, ki iz vasi vodijo v svet, v mesto. O, doma so mnogo o mestu vedeli povedati. Teček pa je vedno poslušal. Ze takrat so pravili, da pojde nekoč s slivovko tja. In tako je bilo dobro, da je poslušal. Saj je stari presedel malone pol življenja na sodniji v »arestu«. Tudi o arestu so mnogo go-

vorili: kruh da je dober in voda. No, slivovke pa tam niso imeli. V izbico te vržejo, tesno in nepriljudno z visokim, omreženim okencem. Nekakšne klade stoje v kotu, postelja da je to, so mu dejali, staremu. Kdo bi tam stradal, ko je kruha dosti. Mati in otroci so pa poslušali in strmeli. Vedeli so: stari vedno tako ukrene, da je prav.

Tako je Teč mislil. V tem je bil prehodil že dobršen del poti. Cesta je ležala pred njim, ko se je za trenutek ustavil, da bi si oddehnal.

Na obe strani je ležalo polje. Gosto je bilo zastrto z meglo, kakršna je ob poznih jesenskih dneh. V rahlih obrisih se je tu in tam prikazalo kraj ceste resje: Bog vedi, kdo si je bil ta čas svoj dom poiskal v njem. Jerebica ali fazan. Teča se je spomnil: pred tremi leti ali kaj je bilo, ko so pobirali jajca. Potlej so se z njimi obmetavali, ko niso vedeli kaj početi.

Teček je hodil. Hodil in govoril. Sam s seboj je govoril in glasno. Kako čudno se to sliši, če glasno reče: Teča! Kakor da bi ga bili ptiči iz resja klicali. Tako je Teč mislil.

»Teča, hu, no... Teč, Teč-č... č... aaa.« Glasno se je smejal. Zakaj pa bi ne govoril sam s seboj. Kajpa, zakaj ne, in glasno. Ko se pa to tako čudno sliši. »Teč-ča! Teča! Teč! Ho-ho!«

Po poldrugi uri počasne hoje je bil truden, pa tudi vrbova pletenka ga je jela drgniti po plečih. Kantoni ob cesti so vabili. Odložil je slivovko, pobral kamen in ga zalučal v resje. Jata jerebic se je frfotaje dvignila in se brž zopet izgubila v močvirju.

»Zakaj pa ljudje nimajo perutnic. In pastirji. Bolje bi bilo. Le kako bi to po zraku leteli. Kajpa, paziti bi morali, da bi se ne zaletavali drug v drugega.«

Tako si je Teček mislil. Vrgel si je pletenko na ramena in šel. Vesel je njegov korak in oči pomežikujejo v božji svet. Oblaki se kakor raztegnjena harmonika vlačijo od obzorja do obzorja. Rahel jug vleče in drogovci pojo. In tudi Teček poje.

Sedaj je bil na svetu čisto sam, na vsej beli cesti. Da, Teča. Prav je, da ga kličejo Teča ali Teč, ne pa Teček. Saj ni več otrok. Dolga in bela je cesta, ravna je in poje. Cesta poje svojo brezkončno pesem, glasno poje in tiho. Ne voznika in ne volov ni bilo videti. No, pa če bi bili volovi, bi bil voznik. Tako si Teč misli. Kdo bo volove na pašo gnal? Krave gonijo na pašo in ne volove! Zdaj ne ženo več na pašo. Ko se pokažejo prve obločnice in prvi kurjek, takrat pa že gonijo mukače iz hleva. Pa še križ poprej napravijo čez vrata. No, Teča prav za prav tega še ne ve tako točno. Le kako, da še sedaj ob robovih trava poganja. Le polja so prazna, nekaki količki štrle iz njih. Da so koruzniki, je Teč ugenil. In gozdovi. Kakor ob pomladi zelene. Veter pa ziblje vrhove starih borov in smrek. Teč pa se spomni na slivovko. Kako bo le prodajal? Kazalec in sredinec, potlej prstanec in mezinec bo skrčil in navsezadnje iztegnjeni palec nagnil k ustom, da bodo vsi hkrati vedeli: fant ima šnops. Tako se dela. Mnogokrat je doma takole iztegoval palec in ga potem skrivoma vteknil v usta. Po plečih jih je dobil, če ni tako napravil, kakor so mu doma pokazali. Kdo mu bo pa zdaj po plečih dajal, kdo le? Zandarmi? Naj le poizkusijo. Starega so včasih oplazili, če je bil pijan in je razgrajal, Teč pa ni pijan. Kdo se bo po očetu ravnal?

Vdrugič je odložil slivovko. Kakor Kristus križ. V šoli so učili, da je še vtretjič križ odložil. Prav je imel! Teček bi tudi tako storil. Kdo bi vedno nosil. Drugo leto obsorej bo pa že Froncek nosil. No, sedaj je še premlad. Pod nosom je moker, pa ga že s slivovko pitajo. Pa naj pije, da bo kakor stari. Doma pravijo, da ni kruha, zato je treba mnogo šnopsa piti, da človek laže zaspi. Seveda, ko se prebudi, je že malo kislo in grenko v želodcu, ali človek se tega privadi kakor žrebe ovs. Naj pa pijejo, vsi naj pijejo, le Teča ne bo nikoli pil, ker noče biti kakor stari.

Naposled je jel preštovati obcestne kamne. Ena... dva... tri... sedem... enajst... stoj, kaj pa na drugi strani. No, treba bo začeti skraja. Kar po dva. Dva... štiri... šest... deset... štirinajst... osemnajst... osemnajst... ne, ja... eh!

Žandarmi so stopili iz resja ob cesti. Teč se žandarmov ni bal, čeprav so strogi možje. Teč si še prav za prav mnogo upa proti njim, ko jim tako mirno zre v oči. Kaj ima, so ga vprašali. On pa jim je kar povedal, da šnops in da ga nosi v apoteko, kar ni malo. Pomenljivo so ga pogledali, skomizgnili z rameni in odšli. Teč jim je navsezadnje še jezik pokazal. Kajpa, tako, da ga videli niso. Žandarji so prav za prav dobri možje. Vsak jim je pravil »gospon žondorm«. Še kruha si tu in tam od njih dobil. Oni pa so pili šnops, če so ga kje dobili ali pa zaplenili. Dobro jim je povedal in zato je vesel njegov korak. Zdaj pa bo kmalu v mestu. Saj že zvonike vidi, pa visoke dimnike. Dimnike. Teček je rad gledal dimnike. In kako dimnike zidajo. Ljudje so učeni, da kaj takega zmorejo.

Le kako bo v mestu rekel, če ga vprašajo, kaj nosi v košari. Kaj jih to briga. Seveda, saj je slivovka kakor voda, bela je in prozorna. In po grlu žge. Zato je žganje.

Vesel tleskne z rokama. No, ugenil je, da se žganje reče zato, ker žge. In slivovka, ker je iz sliv. Seveda, iz sliv. Sklonil je glavo in vso pot ugibal. Zakaj se reče to in zakaj onemu tako pravijo. Tako je trgal besede in iz korenov izvajal mogoče in nemogoče stavke.

Prve hiše v predmestju, umazane in grde na pogled so se pokazale. Tu pijejo žganje. Malo imajo denarja, pa še tistega zapijejo. Navsezadnje se pa obesijo. Kakor hočejo. Teč jim pa mora vendarle šnops prodajati. Saj sami hočejo. Pa tudi doma pravijo, da mora prodajati večidel tistim ljudem, ki v predmestju stanujejo in ki imajo malo denarja. Tisti vedno mnogo slivovke pokupijo.

Ozke in mračne so te ulice. Teček ni rad mnogo postopal po njih. Kakor da bi se strehe umazanosivih hiš k vrhu dotikale in bi ne posijalo na ulico nič sonca, se mu je zdelo. Nič, prav nič božjega sonca. Ljudje so bili tu suhi in bledi kakor Tečkova stara mati. In prav take gube so imeli na obrazu. Pa saj so bili še mladi. Pa, če imajo gube na obrazu, so stari, kakor je stara njegova babica. Doma pravijo, da bi že davno morala umreti. Zakaj? No, Teč tega ni vedel in ga to navsezadnje nič ne briga. Saj je svet naposled prijazen in dober. In če bi ne bil, zakaj potlej Teček prodaja žganjico. Le zakaj? Vnėmar je pustil svet in žganjico.

V ozki ulici je bilo mnogo kaluž. Črne so in smrde. Zakaj le žabe ne prebivajo v njih? To da Teču znova misliti. Zakaj pa smrde? Luže? Kjer mlake smrde, tam so žabe! In zakaj ljudje pravijo luže. Luže... lu...

luže! No, zato pač, ker so luže. Teč se reži. Zato, ker so luže? Ha-ha-ha! In kaluže? Ka... lu... že.

Jezno je stopil v mlako, da je oškropilo zid temne, mračne hiše. Še pljunil je.

Skozi nizka, na pol ožgana vrata je stopila ženska, v črno oblečena. V dve gube se je stisnila. Prepreden obraz ima, star in moder in poln globokih skrivnosti. In tako gubast obraz? Neštete raze in brazde spominjajo Teča na karto, ki je v šoli na steni visela. Zemljevid ji šolmašter pravijo. Plebanuš pa pravi, da bo druge karte treba. Tako misli Teč: učen je plebanuš in so učeni ljudje, ki take karte rišejo. Kako le morejo vedeti, da so Požganjci tam in ne tam, potlej pa napravijo v karto piko. Seveda, pika je majhna, Požganjci so pa mnogo večji. In Križni vrh.

V črno oblečena ženska je počasi krevsala po ulici. Neki otroci so se pripodili za njo in jo klicali. Ženska je vselej postala, se počasi okrenila in si oddehnila. S prstom jim je, paglavcem, požugala in nekaj nedolžno zagodrnjala. Teč bi jim bil že pokazal, če bi šnopsa ne imel, kje je Bog doma. Tako pa dečki lahko s kamni navalijo nanj.

»Če bi radi šnopsa? Slivovke? Pa bi koštali?« Fant je stopil v hodnik, pa so mu rekli, da nimajo denarja. Žganja bi pa vendarle bili veseli, na obrazih jim je bral. No, če nimajo denarja, kaj bi potlej silil? Teča je vendar že pameten.

Ko je Teček tako blodil po ulici, mu je pri nekih vratih pomigal dedec. Teč je vteknil palec v usta in mož mu je pokimal.

»Kako?« »Po štirinajst. Košajte. Dober je. Žge!« Odnekod je privlekel star pločevinast kozarec in dedcu do tričetrti nalil. Na dušek ga je izpraznil. Teč je gledal in samo gledal. Saj si ga še doma niso toliko na mah upali. Teč je menil, da se mora dedcu slejkoprej vžgati grlo. Pa se ni. No, videti je zadovoljen. Liter in pol ga je kupil. Liter in pol? Čudno se mu je zdelo, da kupujejo ljudje po liter in pol. »Dober je šnops,« meni Teč, »nič niso vode mešali. Drugod pa tako delajo, da vodo mešajo. To je potlej špirit.« No, toliko je Teč vedel povedati, da špirit dobe, če vodo in šnops mešajo. Špirit? Zakaj pa potem špirit pravijo? »Gospon« je izginil. Kar nekam v temo se je potegnil. Stopil je za njim v hodnik in se zadril: »Spi-pi-špi-špirit. Ha-ha.« Sam ni vedel, zakaj je to storil.

Navsezadnje je zavil v drugo ulico. Temnejša je bila od prve in več kaluž je v njej bilo. In hiše so bile še bolj črne. Kakor arest. Saj so tudi ljudje kakor arestanti.

»Šnopsa imam, slivovke! Poceni!« Nič. No, pa nič. Zaloputnili so vrata za njim, kakor za beračem. Pa Teč ni berač. In tako je hodil iz hodnika v hodnik in zdelo se mu je, da so vsi hodniki enako temni in umazani in da že vnaprej kričijo ljudje: »Nič ne rabimo. Nimamo denarja!« Kako čudno je to, da nihče nima denarja. In za žganje. O, saj radi pijejo žganje. Potlej se mu je zdelo, da se ves čas suče po eni in isti poti in brez pravega cilja prav za prav. On pač prodaja slivovko. Če proda, kar ima, je dobro. Če ne, je pa navsezadnje tudi vseeno. Saj je mati tudi večkrat prinašala več kakor polovico žganja domov.

V stari, visokozidani hiši so se drli. Prepirali? Tam bi utegnil kdo slivovko kupiti. Stopil je v mračen, temen hodnik. Dotipal se je k zidu. Vlažen in moker je bil. Kakor v zidnici. Drobne kapljice so polzele

nizdol. Temno se je Teču storilo pri duši. Vse je bilo tako tiho, tako mirno in Tečkovi drsajoči koraki so glasno odmevali. Naposled bi bilo le bolje stopiti na ulico. Le zakaj? Tisoč misli se je hkrati porodilo v njegovi glavi. Postal je in poslušal utripe svojega srca. Le kako čuden je ta hodnik. Zakaj sten ne obrišejo in leščerb ne obesijo na strop? Kaj ljudje nimajo leščerb? Navajeni so teme in jim slejkoprej tema ugaja!

Tipal je do kraja. S čevljem je zadel ob leseno stopnico. Zlezal je v prvo nadstropje. Otroško vekanje je Teču prihajalo na ušesa. Potem neko vzdihovanje in potem — dolgo, suho kašljanje. Teč je stopil do vrat, izza katerih je prihajalo vpitje in hrup. Prepirali so se zavoljo neke ženske. Tako si je Teč mislil, ko je čul, da govore o neki ženski in drug drugemu vpadajo v besedo. V sobi je nekdo zavekal in zopet se je oglasilo tisto strašno kašljanje. Tedaj je s pijanim glasom nekdo zakričal: »Drhal prokleta, zamazana, skozi vrata vas pomečem kakor smeti. Hudiči!«

Teč ni vedel, ali bi vstopil ali bi se vrnil. Čudno se mu je storilo pri srcu. Prijel je za mrzlo kljuko in vstopil v izbico. Kakor celica je bila. Skozi visoko, z zarjavelim železom omreženo okence je prihajalo malo svetlobe in še ta se je porazgubila v luknje, tako, da so navsezadnje bili malone vsi v temi. Nekakšne cunje so bile razmetane po tleh in otroci so se po njih valjali. Med njimi pa je ležala žena.

»Slivovko imam, če bi kaj kupili? Po štirinajst je. In žge, hudo žge!« Vsi hkrati so planili: »Šnops?« »Koštajte,« pravi Teč in izvleče pločevinast kozarec. Kakor iz zemlje sta se iz teme privlekla še dva dedca. »Daj,« pravi eden izmed njiju, »če je dober?« Izpraznil je kozarec in pljunil. »Daj,« pravi drugi in moli razkrečene, tresoče prste proti Teču. Kaj bi hotel, še temu je ponudil. In še tretji stopi predenj in pravi: »Daj!«

»Ali bi ga kupili? Po štirinajst je,« se Teč izogiba. Grozeče ga pogleda tretji: »Če si dal onemu, še meni daj!« Skraja se je branil, potlej je napolnil kozarec in mož ga je izpraznil. V kotu je zaihtelo: »Ata?«

Vsi hkrati so se obrnili k Teču. »Fant, k žandarju pojdem. Kdo ti je pa rekel, tod slivovko prodajati. Kar domov pojdi, slivovka pa ostane tu!« Iz veže je buhnilo hripavo vpitje in prepevanje. Teču je bilo, kakor da se v njegovi glavi pretaka velika krogla in udarja ob sence. Prsti so se krčevito oklenili ročaja pletenke. Oči so preplašeno iskale od obraza do obraza. Navsezadnje se je prisiljeno nasmehnil.

»Saj se le šalite!«

»Jaz ti pokažem, kako se šalimo. Sem s slivovko. Poleg tega pa — fant, če te žandarji dobé, ti vzemó šnops, pa bi končno še plačati moral. Tako je pa bolje, da šnops nam pustiš in koj skozi vrata odideš.«

Cesta je ležala pred Tečem, ko je obstal na klancu. Sonce je bilo visoko na nebu. Tu in tam je pridrvel avto, dvignil oblak prahu — le Teču je bilo to prav za prav vseeno. Na poti so ga ustavili orožniki, ga o nečem spraševali; Teč jim ni vedel nič odgovarjati.

Doma so ga pretepli, ali Teč, ta mali in vendar že veliki Teč se ni cmeril zaradi tega.

Narod si bo pisal sodbo sam; ne frak mu je ne bo in ne talar!

Ivan Cankar

ZA VSTOP NA UNIVERZO

Ze dolga leta se bije tiha bitka med absolventi tehniških srednjih šol in odločujočimi činitelji, borba za to, da se srednjim tehnikom dovoli vpis na tehnično fakulteto visokih šol. Poslanih je bilo na pristojna mesta že brez števila resolucij, poslanic in spomenic, žal, doslej brez uspeha. Res, izglasovan je bil zakon, ki omogoča absolventom srednje tehnike vstop na univerzo. A kaj, ko je pa tako, da velja še vedno zakon o vseučiliščih, ki pa izrečno dovoljuje vstop na akademsko tla samo abiturientom gimnazij. Tako nismo prišli dlje od mrtvega paragrafa in naš navidezni uspeh nima nobene praktične veljavnosti. Ob zakonu o univerzah so se klavrno razbili vsi dosedanji poizkusi absolventov in drugih zainteresiranih. Zadnja leta je ta boj nekako potihnil. Najbrž zato, ker je naletel na nerazumevanje odločujočih faktorjev.

Pod težo razmer pa so se znova prebudili zaspali glasovi in vprašanje, o katerem govorim, je v ostrejši obliki kot kdaj koli stopilo pred našo javnost. Ta pojav je treba pripisati zanimivi formulaciji zakonodajalca, ki študij srednjih tehnikov pri nas doma sicer prepoveduje, dopušča pa ga na tujih vseučiliščih. Tega dovoljenja se je poslužilo lepo število naših tehnikov, ki so odšli študirat v bivšo Češkoslovaško, v prvi vrsti v Prago in Brno. Kako nesocialna je ta zakonodajalčeva določba, je jasno. Študij v tujini si morejo privoščiti le sinovi imovitih staršev. Revni dijaki morajo navzlic svoji sposobnosti in delovoljnosti ostajati doma in si služiti kruh kot slabo plačani pisarji v naših podjetjih in tovarnah. Ni težko sklepati, kolikšna korist bi bila za naše gospodarstvo, če bi tem revnim pa nadarjenim študentom bila dana možnost izpopolnjevanja v svoji stroki.

Vendar pustimo to. Trenutno je večje važnosti dejstvo, da so na Češkem po znanih dogodkih zaprli visoke šole. Naši študentje, ki so jih po več let obiskovali, se vračajo zbegani domov in ne vedo ne kod ne kam. Domača univerza je za njih zaprta, fakultetne diplome si še niso pridobili in pred njimi se odpira kot pred toliko druge mladine kaj nejasna bodočnost. Ti študentje, ki jih ni ravno malo, so znova poživili in z vso močjo podpirajo akcijo tehnikov, ki sicer počasi napreduje, ki pa mora dozoreti do pozitivnega rezultata. Od rešitve tega vprašanja zavisi prihodnost številnih absolventov srednjih tehniških šol.

*

Ta ali oni se bo vprašal: zakaj pa ne dovole tehnikom vstop na univerzo? Mar je njihova želja le plod mladostne ambicioznosti in kruhorborstva? S čim opravičujejo tehniki svojo težnjo? In če je njihova želja osnovana, zakaj ji ne ugođe? Vprašanje je logično.

Z dvema razlogoma bi odločujoči gospodje radi odpravili srednje tehnike. Prvič s hiperprodukcijo inženirjev, drugič s premajhno splošno izobrazbo. Osvetlimo nekoliko s kritično lučjo ta dva ugovora!

Hiperprodukcija inženirjev, hiperprodukcija inteligence sploh, hiperprodukcija tega ali onega stanu, to so krilatice, ki so nam znane bolj od vsakdanjega kruha!

Danes opažamo, kako pošiljajo mladino iz stroke v stroko, iz poklica v poklic, čeprav je statistično ugotovljeno, da so vse panoge prenapolnjene. Brezposelnost in druge nevšečne pojave naših dni bi radi odpravili z ustvaritvijo umetnega razmerja med posameznimi poklici, kar je pa docela brezploeden trud. Piškav je ugovor, da je že preveč inženjerjev, ker sami dobro vemo, kako je z našimi cestami, z našimi vodnimi napravami, z našimi električnimi napeljavami. Pravilno urejeni družbi, ki ji je merilo človekove vrednosti zgolj delo, sposobnih delavcev ni in ne more biti nikoli preveč. Iz tega pa sledi, da je tudi vprašanje gojencev srednjih tehniških šol, če ga pravilno pojmuje in mu v resnici želimo trajne rešitve, tesno povezano s celotno socialno usodo slovenskega naroda. To vprašanje bo zadovoljivo rešeno šele tedaj, ko ne bo več nikakršne »hiperprodukcije inteligence«.

Kljub temu pa je za nas važna ugotovitev, da o kakšni resni prenapoljenosti inženirskega poklica ni govora. Sposobnemu inženirju še ne bo kaj kmalu zmanjkalo kruha.

S tem pa sem že prešel na vprašanje sposobnosti, oziroma splošne izobrazbe absolventov srednje tehniške šole. Oglejmo si še ta pomislek! Ali absolvent srednje tehniške šole v resnici zaostaja za gimnazijskim maturantom? Če pomislimo na splošno dognano dejstvo, ki ga podčrtavajo najbolj vzgojitelji sami, da je namreč ta splošna izobrazba kaj plitva in če pomislimo na prav tako znano dejstvo, da spadajo tehniki med najbolj zrele srednješolce, potem se mi zdi, da trdim prav, če na gornje vprašanje odgovorim z ne. Res je, da je njihov pouk pretežno tehniškega značaja, iz česar bi se dalo sklepati, da pogrešajo dijaki razgledov v književnosti, jezikih in drugod. Ta vrzel nedvomno obstoja in se je tehniki v polni meri tudi zavedajo. O tem priča v najnovejšem času ustanovitev Kulturnega krožka, o katerem je vredno spregovoriti nekaj več besed.

Ta Kulturni krožek ni namenjen običajnemu »društvarjenju«, ampak se je v kratkem času razvil v žarišče vseh pozitivnih, ustvarjalnih sil na zavodu. Upamo, da bo svoje poslanstvo v celoti izvršil. O njegovem delu bomo v »Slovenski mladini« poročali.

Nihče nas torej ne more prepričati, da tehniki na tehniški fakulteti zaradi temeljitejše priprave v tehniških predmetih ne bi bolje uspevali kot absolventi gimnazij. Govorim o ljudeh, ki bi radi delali. In teh je med nami precej.

Nič nimamo proti dodatnemu izpitu, ki naj bi ga opravil vsak kandidat po dveh letih študija kot je bilo predlagano v neki resoluciji. S tem bi bil ugovor o splošni izobrazbi, ki bi jo pri tem izpitu kandidat moral pokazati, tudi dokončno odbit.

Uspehi nove uredbe o absolventih srednjih tehniških šol bi se kmalu pokazali.

Ce se ob zaključku ozremo na vprašanje srednjih tehnikov kot na mladinsko vprašanje prve vrste in ga razmotrimo v luči mladinske borbe za uresničitev njenih zahtev, bo naš sklep tale: Problem srednjih tehnikov je samo delec celotnega kompleksa mladinskih problemov.

Danes, ko se tudi mladina polagoma privaja realističnemu gledanju na svojo usodo, se bolj kot kdaj zavedamo, kje so one sile, ki so edino sposobne izvojevati dejanske uspehe stremljenjem srednjih tehnikov. Bolj ko kdaj se zavedamo, da je naša usoda odvisna od nas samih, od naše zrelosti. In ta naša zrelost nas je obogatila tudi za dragoceno spoznanje, da mladina, ki je razdrobljena na skupine in skupinice ni dosegla nikoli ničesar. Zato vemo, da moramo tudi mi tehniki organizirati svoje moči v krepki povezanosti vse delovne slovenske mladine. Tudi naša pot mora biti pot vse zavedne slovenske mladine, pot dela in borbe.

Helena

Tone Glavan

Kadar se spomnim na svojo domačo vas, mi je vedno prijetno pri srečju. V mislih preletim vso svojo otroško dobo, ko sem se z drugimi otroki igral, podil, pretepal, jih zmerjal in delil z njimi dobro in slabo. Takrat se spomnim tudi Helene...

Helena je bila naša soseda. Bila je mojih let in v šolo sva začela hoditi skupaj. Sedela sva celo nekaj časa skupaj v isti klopi. Njen oče je bil pijanec. Odprodajal je grunt in pil. Zapil je sleherni dinar, ki ga je dobil. Bil je slaboten in izmozgan. Njegov obraz je bil izpit in star. Taka je bila tudi Helena. Vsak, kdor jo je videl, je dejal, da je jetična. In res ji je iz pljuč prihajal čuden glas. Kadar se je zasmejala, ji je čudno zapelo v njeni notranjosti in kadar je vzdihnila, je zopet zapelo.

Mi otroci si tega nismo tako jemali k srečju. Tako so dejali stari ljudje in mi smo to mimogrede slišali. Igrali smo se in podili okrog vaške cerkve. Šli smo se Turke in kristjane, razbojnike in žandarje in še druge igre. Na kraju smo bili vsi upehani, najbolj pa Helena. Zgodilo se je včasih, da je morala sedeti in ni mogla več vstati. Kašljala je neprestano in pljuvala. Pljunki so bili nekam čudne barve, rjavkasti in krvavordeči.

»Helena, si ti res bolna?« sem jo nekoč vprašal po igri, ko so se drugi otroci razbežali.

Ona je zopet zakašljala. Mislil sem, da bo izpljunila, pa ni. Pogledala me je ljubeznivo s svojimi velikimi in vedrimi očmi.

»Ne vem, kaj je to,« je odkimala z glavo. »Oče prav tako kašljajo kot jaz in pljujejo.«

Molčala sva. Jaz sem tolkel s kamnom ob kamen, Helena je gledala v dolino.

»Veš, moja mati pravi, da si ti jetična. Zato, ker tako kašljaš in pljuješ.« In ko mi je hotela ugovarjati: »Mati že ve. Bila je v Ameriki in videla je veliko sveta,« sem jo hotel prepričevati, kakor sem pač kot otrok znal in mogel.

Helena je sunila z glavo, da se je znebila las, ki so ji silili v oči.

»Naj sem bolna! Umrla bi rada. Tako rada bi umrla, da bi bilo potem vsega konec. Ali bi ne bilo lepo, ko bi ležala na mrtvaškem odru? In sveče bi gorele okrog mene, v rokah bi držala križ in bele rože. Vse okrog pa bi bile same rože, bele poljske rože. Ali bi ne bilo lepo, Tone?«

Zjezil sem se. Neumno se mi je zdelo njeno govorjenje o smrti, mrtvaškem odru, o svečah in rožah.

»Se ti blede, Helena? Rada bi umrla, praviš, je pa že lepše živeti. Kdo se bo potem igral, če boš umrla? Mi smo še otroci, Helena. Kje je še smrt in tiste sveče! Še stari ljudje se branijo umreti.«

Sam ne vem, kje sem vzel te besede. Ko sem jih izgovoril, sem za trenutek pomolčal in pomislil, kaj sem ravnokar povedal. Zdelo se mi je neznansko učeno.

»Govoriš kot naš kaplan,« se je Helena zasmejala in iz pljuč ji je zapelo. Helena je za trenutek pomislila in pogledala po meni. Jaz sem se napravil malomarnega. Ona je zopet nadaljevala.

»Ti boš gotovo kaplan. Pridigati že znaš, maševati se boš pa že še navadil.«

Zasmejal sem se, a kratko. V trenutku sem bil resen.

»Zakaj bi rada umrla, Helena?« sem jo prijazno vprašal.

Vprašanje je bilo nepričakovano. Stresla se je po vsem telesu in pogledala proč.

»Kar tako...«

»Nič, kar tako... Povej, Helena!«

»Ker me ata pretepajo in mi pravijo, da me bodo ubili, ker sem tako zanič. Pravijo, naj pogledam Jožeta, ki je zdrav in že dela, čeprav je še otrok. Ata pravijo, da takih otrok, kot sem jaz, ne marajo...«, mi je po- toževala.

»Beži, beži, Helena. To ata samo tako pravijo. Saj veš,« sem jo pre- pričeval.

»Ne,« je odkimala, »res je. Ata me bodo ubili. Kar oni rečejo, tudi store. Jaz se jih tako bojim. Ko so bili zadnjič pijani, so vihteli debelo palico in me žokali. Jaz sem zbežala k Bebrčkovim.«

Helena je zaihtela in se vlegla v travo. S prsti je mencala oči in tiho ihtela. Njeno drobno telo se je stresalo. Takrat se mi je Helena neizmerno zasmilila. Prijel sem jo za roke in ji velel vstati. Ni vstala, zaihtela je še bolj. Cez nekaj dolgih minut je sedla.

»Umrla bi rada. Nočem, da bi imeli ata greh, ko bi me pobili. Preveč jih imam rada...«

Nič nisem vedel, kaj bi rekel. Molčala sva. Helenino ihtenje je po- menjalo.

»Vstani, Helena! Pojdi z menoj! Pokazal ti bom grlice, ki jih je pri- nesla včera mati,« sem ji velel potem.

Vstala je brez besede in šla z menoj. Matere ni bilo doma. Gotovo je bila kje na polju. Poiskal sem ključ, odprl in že sva bila v sobi.

»Poglej!« sem pokazal z roko proti tičnici, kjer so bile tri mlade grlice.

Helena je bežno pogledala proti tičnici in takoj povesila oči. Zopet je pričela ihteti. Sedla je na posteljo in jaz sem ji ponujal kruha in vsega, da bi jo utolažil. Vzel sem celo mlado grlico iz kletke in jo hotel dati Heleni, a ona je ihtela dalje...

»Umrla bi rada. Boš videl Tone, da me bo Bog uslišal, ker ne bo dopustil, da bi si oče zaradi mene nakopali greh...«

V tem je nekdo zunaj zaklical njeno ime:

»Helena!«

Zdrznila se je.

»Ata me kličejo,« je dejala in me vprašujoče pogledala.

»Pojdi,« sem ji nasvetoval, »če ne, boš zopet tepena.«

Nato sem ji z brisačo obrisal njena mokra lica in solzne oči. Potem je odhitela domov.

Gledal sem skozi okno, kako je tekla. Njeno krilce je kar rftotalo v zraku. Pred hišo je stal njen oče. Videti je bilo, da je zopet pil, ker se je čudno gugal. Ko je ugledal Heleno, je zaklel:

»Prekleta punčara! Kod se potepaš? Le počakaj! Že tako nisi za nobeno rabo, pa še potepaš se!«

In prijel jo je, tisto drobno telesce in neusmiljeno udarjal. Tolkel je po glavi, povsod, kamor je priletelo. Helena je molčala. Ko jo je izpustil, je kakor mrtva padla na tla. Potem jo je še sunil z nogo.

Šele takrat sem verjel njenim besedam. Helene dolgo časa nisem videl. Nekega dne mi je rekla mati navsezgodaj:

»Helena je umrla.«

Nič se nisem začudil. Kar samo ob sebi se mi je zdelo umevno.

»Oče je kriv njene smrti, že spet jo je pretepal. Zdaj so ga zaprli.«

Začudil sem se samo temu, da Bog ni uslišal Helenine prošnje in obvaroval očeta greha.

V spomin Francu Primcu

Pred dobrim mesecem so naši dnevniki objavili vest o samomoru dijaka Primca Franca iz Celja. Nič preveč besedi niso izgubljali. Skušali so sicer razjasniti tragičen korak mladega človeka; o dejstvih, tistih dejstvih, ki so ga do tega privedla pa so molčali.

Nič črnih zastav ni bilo, nič pevcev in godbe; kar tako kot po navadi, če siromak umre. Tisti pa, ki jim življenje nikoli ni dajalo brig, so se čudili in izpraševali: »Čudno, kaj neki ga gnalo je v smrt?« Čeravno je od vsepovsod kričalo, da ga je svet s svojo brutalnostjo k temu napotil, niso hoteli spregledati in niso odprli oči.

V nas mladih pa je vse to zapustilo neizbrisen pečat, ki ga nihče ne izruje, a kar smo čutili pri tem, je težko dopovedati. Vsi smo še bolj na široko odprli oči in si prilili v srca sovraštva

in mržnje do tega sveta, ki daje milost le brezsrčnim, surovim tiranom, ki jim ni mar za življenja milijonov.

Pa bi prišel kdo od nekod in bi rekel: »Lažete, tega ni svet zagršil!« Tedaj bi mu rekli, vsi mladi brez vsakih razlik, bi mu rekli: »Stradal je. Kdo kriv je tega?« In onemel bi.

Pa bi še dalje mu rekli: »Videl je svet ves lažen in gnil in mračen tako, da svoje ni videl mladosti!«

Vprašali bi ga, ki bi nam rekel, da lažemo. »Koga boš sodil — dobo, ali človeka, ki se je v krčih boril proti njenemu nasilju? Koga — povej?!« In spet bi utihnil.

Lahko bi mu zastavljali vprašanja ves dan, ves teden... Slednjič bi morda spoznal in nam rekel: »Star sem že, vidim že slabo; oprostite, da sem vas žalil!«

Drago Jeran

† Franc Primc

Bratje!

Bratje, mi nočemo brez zarje oditi,
nam se hoče svetlega dne!

Z nami, z nami mora zarja priti,
ker mi nočemo teme!

Bratje, naša krila mlada so in silna —
naj bo še silen naš polet!

Kaj ne veste, da je naš ves svet,
kar mi mladi in silni smo?!

Bratje, mi nočemo brez zarje oditi,
nam se hoče svetlega dne!

Z nami, z nami mora zarja priti,
ker mi nočemo teme!

Krik iz katakomb

Skoz okno lije mesečina —

vsa soba polna je zlata.

In zunaj vse blesti se v srebrnini,
a meni srce grenko je do dna.

Kaj je potrkalo na okno?

Kot krik iz katakomb je zazvenelo
in spet zbežalo v temno noč...

Kdo je zlato ukral iz sobe, kdo?!

Iz davnih, davnih dni —

od včeraj —

oglasil se je Bolesti sin —
spomin...

RAZGLEDI

MLADEGA RODU

MLADINA PRI NAS IN NA TUJEM

POKLONITEV MLADINE NA CANKARJEVEM GROBU

11. decembra 1939., na eno in dvajseto obletnico smrti velikega mojstra slovenske besede in vodnika slovenske mladine, se je zbrala ob njegovem grobu večja skupina ljubljanskih srednješolcev, zastopnikov vseh ljubljanskih srednjih šol in položila na grob venec »Slovenske mladine«. Ob tej priliki je tovariš St. Klemen izpregovoril spominske besede, ki jih prinašamo na uvodnem mestu te številke. Zelimo, da bi to dejanje prišlo v običaj in bi se vsako leto na obletnico pesnikove smrti ljubljanska srednješolska mladina spomnila na njegovem grobu dediščine, ki jo je zapustil Ivan Cankar v last slovenskemu narodu.

PISMO S III. DRŽAVNE REALNE GIMNAZIJE V LJUBLJANI

Zaspani, zelo zaspani smo mi Bežigrajci, pa vendar nočemo biti zadnji niti poslednji v tej beli in blagoslovljeni Ljubljani. Zapisano je: Prvi bodo poslednji in poslednji bodo prvi! Tako ali tako, zadnji ne bomo. Mirne duše lahko torej spimo in čakamo na klic kralja Matjaža. Klic kralja Matjaža? To bi bilo za nas nekaj imenitnega, naravnost interesantnega. Saj tako že ni nič več novega v tej preklicani Ljubljani. Vedno premlevamo eno in isto. Zjutraj v šolo: dolge, predolge ure. Končno zdehamo pa vsi: vzgojitelji in tisti, ki jih bi vzgojitelji radi vzgojili.

Prav v tisti megleni dobi mojega spomina je bilo, ko sem prisostvoval prvič taki društveni seji s sledečim dnevnim redom: 1. predsednik otvori sejo, 2. čitanje zapisnika, 3. slučajnosti. Pri slučajnostih se pa določi datum prihodnje seje. Včasih, pa to se zgodi prav malokdaj, se pritihoč med 2. in 3. točko dnevnega reda še četrta, to je vprašanje članarine. Ta ni nikoli pobrana, oziroma bolje, nihče je ni plačal. Torej so krivi poverjeniki in točka je odpravljena.

Letos v začetku leta smo pozabili na vse te stvari in smo dejali: zdaj pa prav zares! Tako so se začeli občni zbori, ki so po navadi prav vesela zadeva. Predsedniki in drugi odborniki se poslavljajo od svojih visokih funkcij in jih oddajajo mlajšim močem v upanju, da bodo ti prav tako zvesto in marljivo vršili svoje dolžnosti.

No, na teh občnih zbora so bili izvoljeni novi odbori. Posamezna društva so tako začela z delom. Do zdaj še največ dela *Kolo trezne mladine* s svojimi odseki. *Šahovski odsek* prireja vsako soboto sestanke. Odigral je že tudi turnir, ki je pokazal prav lepe uspehe. Tako imamo na naši šoli po zaslugi tega odseka zelo dobre šahiste, tako v višji kot v nižji šoli. *Narodno obrambni odsek* pa je priredil predavanje gosp. prof. E. Koebeke o temi: »Položaj, potrebe in obramba slovenskega naroda«. Na sporedu pa ima še Cankarjevo proslavo in vrsto poučnih predavanj, s katerimi misli začeti takoj po božičnih počitnicah. Med prvimi so na sporedu sledeča: Dijak in narodno obrambno delo, Gospodarska struktura Slovenije, Slovenska vas in Mladinsko gibanje. Poleg tega je ta odsek organiziral še akademijo v Kočevju, združeno z ustanovitvijo knjižnice v Mozlju. Dijaki so zbrali v ta namen že 600 knjig. Zal je bila zaradi ovir in na željo profesorjev preložena na poznejši čas, to je do pomladi. Dramska družina pa je pripravljala Cankarjevo komedijo: Za narodov blagor. Toda tudi to ni privedlo do uspeha.

Od drugih društev pripravlja *Počitniška zveza* izlete v razne kraje po Sloveniji. Toda v tem pogledu se ni še prav nič ukrenilo. — *Jadranska straža* spi... — *O. P. R. K.* ni ne duha ne sluha. — *Slovenska dijaška zveza* pa je imela že par sestankov, katerih zadnji je imel na sporedu govor, kino in harmoniko.

Izven teh društev pa se je ustanovil *Prirodoslovni krožek* z zelo lepim sporedom predavanj. Ker pravila omenjenega krožka še niso potrjena od banske uprave, krožek doslej še ni mogel začeti z delom.

Kot je videti smo društveno življenje na našem zavodu že precej razgibali, seveda še vedno ne tako, kot bi ga morali. Lahko pa bomo zadovoljni, če se nam bo posrečilo dovršiti vse delo, ki bi ga radi opravili. Lahko rečem, da idealizma tudi pri nas ne primanjkuje, le da ta idealizem večkrat naleti na nepojmljive ovire. Kolikor pa bomo storili pozitivnega, ali pa kolikor bomo nazadovali, bom poročal ob priliki v »Slov. mladini«.

I. Knap

GLASBA

MARIJ KOGOJ IN NJEGOVA AKADEMIJA

Pred kratkim se je vršila v ljubljanski operi akademija v korist težko bolnega Marija Kogoj, enega izmed največjih slovenskih glasbenih genijev. Prav lep je bil namen te akademije, vendar dvomimo, da so ga prireditelji dosegli in bo s to akademijo le malo pomagano komponistu Kogoj. Obisk je bil namreč tako skromen in pičel, da ni prišlo kdovekak denarja v blagajno. Povsod v parterju so zevale praznine in kar je bilo še bolj čudno, prazno je bilo tudi dijaško stojišče. Pač značilno za naše razmere. Naše kulturno meščanstvo troši denar vse drugod, za tako socialno prireditev nima smisla. Tako se je Ljubljana prav »dostojno« oddolžila enemu svojih velikih sinov.

O sporedu in izvajanju sporeda ne bomo govorili. Le to bi pripomnili, da bi bila akademija učinkovitejša, če bi bila na sporedu Kogojeva dela. Zato pa se bomo raje nekoliko seznanili s komponistovim ustvarjalnim delom.

Ko se je pojavil Marij Kogoj s svojimi deli, je doživel tak mrzel sprejem, kakor še nihče drugi slovenskih umetnikov. Morda je bila kriva nekoliko izredno zapletena miselnost in kompliciranost njegovih skladb. Na drugi strani pa leži krivda v čitalniški omejenosti slovenske publike. Kogoj sam je mračna in razglabljaljoča narava. Njegovo življenje je potekalo v eni sami borbi za obstanek. To je vplivalo na njegovo glasbo, ki izraža notranji nemir, mračnost in iskanje lepote. Kljub temu je polna poetične narave.

Življenjsko delo Marija Kogoj je brez dvoma opera »Črne maske«, ki je edinstvena v vsej naši operni literaturi in tudi v evropskem dramatičnem glasbenem ustvarjanju. V tem delu se je strnilo vse Kogojovo umetniško in miselno hotenje. On sam je bil prepričan o njeni aktualni vsebini. Privrelo mu je iz vse njegove duševnosti, srca in uma. »Črne maske« so višek njegovega ustvarjanja. Nasproti temu mračnemu delu pa stoje druge skladbe kakor svetle točke, posebno one, ki podajajo mirnejša in čustvenejša razpoloženja.

In kljub vsej svoji umetniški nadarjenosti in genialnosti v muziki je Marij Kogoj vse premalo upošteval, prav tako kot nekdanj Ivan Cankar. In kakor sem dejal: kriva je naša neizobražena meščanska kulturna publika, ki vidi v njem le pokveko in ne umetnika. Za nas mlade pa veljajo naslednje besede: »Predvsem čutijo mladi ljudje v njegovih (Kogojevih) skladbah nepokvarjeno, nepotvorjeno in nepodkupljivo muziciranje. Mladina, ki le malo ve o borbah med strujami, ki ne pozna življenjskih prilik komponistov, ki ni preparirana s predsodki, sodi ugodno o muziki tega prej (še sedaj) zaničevanega skladatelja, kajti glasba iz srca čistega človeka najde odmev in zadene ob sorodne strune v srcih nepokvarjenih mladih poslušalcev.« (M. Lipovšek: Slov. glas. produkcija po impresionizmu. L. Z. 1936.) Tem lepim besedam ni kaj dodati.

Tebi pa, slovensko razumništvo, ki si radi predsodkov bojkotiralo akademijo v korist bolnemu in trpečemu skladatelju M. Kogoj, ki je poklonil slovenskemu narodu svoje najlepše umetnine, slava!

B. S.

Dandanašnji je laž tako v časteh, da se niti najpredrzejši ne sme drgniti ob njo. Resnico je treba spoštovati v teoriji, za prakso nima nobene vrednosti. Prvo je, da človek živi, — če živi s pomočjo laži ali resnice, je naposled vseeno. Sredstvo je sredstvo.

Ivan Cankar

JUAREZ

Po naših kinematografih se že leta in leta preliva kalno morje do obupa osladnih in zlaganih filmov, katerih edina in neusmiljena tendenca je ta, da naši ubogi ljubljanski publiko jemljejo še tisto drobtino okusa, s katero ta publika razpolaga. Neprestano gledati voščene frizerske lutke, ki v bleščečem salonu, neznanost daleč od vsake najbolj preproste resničnosti doživljajo neokusne ljubavne avanture, gledati jih, kako z nasmeškom na ustnah mirno koračijo preko najbolj neverjetnih zaprek, ob katerih bi mi navadni smrtniki že zdavnaj treščili v prepad, to je na žalost usoda sodobnega ljubljanskega (in najbrž ne samo ljubljanskega) obiskovalca kinematografov.

V tako poplavo ničvrednega kiča je najbrž pomotoma zajadral »Juarez«. Da povemo takoj v začetku: »Juarez« ni film, ki bi se mu ne dalo ničesar očitati. V njem je dokaj prisiljene patetičnosti, ki elementarnost, s katero je film režiran in igran le kazi. Toda po svoji vsebini (desetine filmov, ki jih gledamo, nimajo nobene smiselne vsebine) in po vzorni interpretaciji nekaterih igralcev je »Juarez« film, ki odtehta legijo »pretresljivih« budalosti, s katerimi pri nas trpinčijo oči in možgane ubogih gledalcev.

Kaj daje »Juarez« njegovo človeško pomembnost in umetniško veljavo? Vsebinsko se gradi na znanem zgodovinskem konfliktu med voljo mehiškega naroda in samosilnikom, ki so ga lopovske nakane Napoleona III. spravile na mehiški prestol. Koliko je ta konflikt zgodovinsko verno podan, o tem bi se dalo razpravljati. Zdi se mi, da je režiser (oziroma Werfel, ki je napisal dramo o njem) v idealizaciji nesrečnega Habsburžana nekoliko pretiral. Želel je pač na ta način ojačiti njegovo tragiko. Psihološko je konflikt prepričljivo zgrajen.

Jedro filma tvori epopad dveh idej, dveh svetovnih naziranj. Antiteza med Juarezom in Maksimilijanom je jasno začetana: Juarez uteleša v sebi neuklonljivo voljo mlade republike. Njegova dejanja premišljeno izražajo nagonsko hotenje naroda. Na nasprotnem tečaju stoji dekadentni Habsburžan, ki goji idealne namene. Zdi se mu, da mu je odmerjeno veliko poslanstvo. Ob definiciji prave demokracije (ki so jo v prevodu seveda zamolčali) prideta oba pola do usodnega križpotja. Slučaj sproži v Maksimilijanu dekret, ki povzroči strašno prelivanje krvi. Od tega trenutka se bije med obema nasprotnikoma boj za biti ali ne biti. Maksimilijan je neizogibno zapisan katastrofi. Moralno ravnovesje v njem je uničeno. Rešitev vidi le še v smrti.

Če Paula Munija ne bi poznali že od prej, bi si po njegovem »Juarezu« o tem umetniku bili popolnoma na jasnem. To kar je Muni pokazal v tem filmu je nedvomno višek življenja v neko konkretno zgodovinsko osebnost. Muni je znal pred nas pričarati Juareza v njegovi skrivnostni legendarnosti. Ta »razum« Mehike, ki bolj skrit kot očiten plete z železno preračunljivostjo in doslednostjo, je zaživel pred nami kot bitje iz davnih ljudskih pripovedk. (Juarez je gotovo prišel v mehiško bajeslovje!)

Ob Paulu Muniju se je uveljavila še lepa vrsta drugih igralcev, katerim ne vem več imena. Takoj za Munijem stoji nedvomno Bette Davys kot častihlepna in nesrečna Charlotta.

Tem besedam hvale bi dodal lahko še nekaj negativnih pripomb, ki pa ob celotnem vtisu, ki ga film naredi, zbledijo. Zaključujem to poročilo z ugotovitvijo, da je »Juarez« eden onih redkih filmov, ki mislečemu človeku nekaj povedo.

D. B.

RAZNO

0 NALOGAH IN DELU MLADINSKIH AKTIVISTOV

V prvih dveh letošnjih številkah sta se dva tovariša lotila reševanja vprašanja o odnosu med intelektualno in kmetško mladino in pri tem ugotovila porazno razmerje, ki je dosedaj vladalo med mestno in kmetško mladino. Poudarila sta tudi, da je potrebno pripraviti vso mladino do medsebojnega sodelovanja, ne povesta pa ničesar, kako bi bilo to možno doseči.

Če hočemo navezati stike s kmetско in delavsko mladino in če hočemo z njo sodelovati, moramo najprej poznati njihove probleme, vedeti moramo, kaj jih teži. Ni treba še enkrat ponavljati, da večina naše inteligence, in še posebno mladina, skoro nima pojma o slovenskih socialnih in gospodarskih problemih, zlasti pa ne o mladinskih. Tu vlada popolna nevednost. Naj samo navedem kot primer izjavo nekega meščanskega srednješolca, ki se sam smatra za »široko razgledanega«, a je v debati pokazal, da se mu niti ne sanja o položaju mladine. Ko sem mu omenil izrabljanje kmetске ljudskošolske mladine pri delu, zlasti vsled obupnega gospodarskega položaja v Halozah, sem dobil tale dobesedni odgovor: »To so same izmišljotine. Ljudskošolskim kmetским otrokom se čisto dobro godi. Kaj pa mu je treba delati! Krave žene na pašo, tam leži v travi, si napravi piščalko, ali pa peče krompir.« Jasnó je, da dokler bo vladalo tako idilično naziranje o življenju na deželi, ki seveda izvira iz popolne okostenelosti naše srednje šole, ki še vedno plava v višjih sferah, namesto da bi se postavila na realna tla in budila v mladini skrb za slovenske probleme, ni in ne more biti nobenega sodelovanja in nobenega izboljšanja. Če hočeš bolniku pomagati, moraš najprej poznati bolezen... Naše delo mora biti, da zainteresiramo intelektualno mladino za njene lastne probleme ter za potrebe vse ostale mladine, kmetске in delavske.

V drugi številki nam je povedal tovariš Marion nekaj misli o aktivistih. V članku pa je samo formuliral svoje nazore, kakšen naj bo »stodstoten« aktivist, povedal pa ni mnogo stvarnega, kakšno bi naj bilo praktično delo aktivistov. Soglašam s tovarišem Marionom v tem, da bi prav aktivisti mogli in morali zainteresirati široke plasti mladine za njena vprašanja. Skušal bom orisati, kako naj aktivist vzbudi zanimanje pri svojih tovariših za mladinske probleme.

V šoli je dana kolikor tolikšna možnost delovanja in vse te možnosti naj aktivist izrabi. Novi odlok o seminarjih daje aktivistu možnost, da predava o mladinskem vprašanju; prav tako je mogoče pri nekaterih predmetih doseči, da nam profesor dovoli referat o mladinskih problemih. Prvi pogoj pri tem je seveda, da aktivist mladinsko vprašanje popolnoma obvlada. Razred bo te referate gotovo pozitivno sprejem, kajti odprli mu bodo popolnoma nove vidike, o katerih je prej le malo ali nič vedel. Stvar bo vzbudila široko zanimanje in začele se bodo razprave, ki bodo še poglobile poznavanje razmer. S tem pa možnosti v tem okviru še niso izčrpane. Aktivist seveda lahko debatira o mladinskem vprašanju s posamezniki. Tudi v okviru nekaterih šolskih društev, n. pr. RK, bi bilo možno imeti predavanje o mladinskih problemih.

To je prvi predlog. Vendar pa se na ta način ne bo dal rešiti ta problem povsod, ker ponekod iz raznih vzrokov ne bo mogoče imeti predavanj; zato moramo obravnavati še drugo pot.

V prvi letošnji številki »Slovenske mladine« se je začela anketa o slovenski mladini, ki pa je očitno precej klavrnó izpadla in pokazala, da nekateri — v kolikor imajo sploh kaj pojma — še vedno pojmujejo mladinsko vprašanje zgolj kot vzgojno vprašanje. Mladinsko vprašanje je predvsem socialno vprašanje. Anketa mora prikazati razmere, ki žalibog vladajo pri nas in tako se bodo marsikomu odprle oči, da se bo zgrozil nad našo uboščino in nebrižnostjo za reševanje teh problemov. Anketa naj vsebuje stvarne podatke in statistike ter po vrsti obdela socialni položaj mladine vseh slojev. Tako bo intelektualna mladina spoznala položaj tovariške kmetске, delavske in vajeniške mladine in tudi svoj položaj. To bo vzbudilo zanimanje in tako pripravljalo pot mladinski akciji.

Mogoče se bo komu zdelo, da sem se s tem preveč oddaljil od svojega prvotnega namena, ki sem ga uvodoma omenil, namreč, kako vzgojiti vso mladino brez ozira na stanovske razlike za medsebojno sodelovanje. Vendar pa smatram, da je vsako sodelovanje mogoče šele takrat, kadar dobro poznamo naše probleme. Najprej moramo vzbuditi v mladini, ki se danes še izgublja v nepomembnih stvareh, zanimanje za njo samo. Šele ko bomo dodobra poznali vse probleme mladine vseh slojev, bomo lahko pristopili k resničnemu delovanju. Prva naša naloga sedaj pa je in na njo bomo šele lahko gradili poznejšo stavbo, »da spoznamo vsak svoje in vsi skupne probleme«, kot pravilno pravi v letošnji deseti številki »Grudec« Vinko Kristan.

Naj bi »Slovenska mladina« v tej smeri utirala pot in podirala predsodke!

R. V.

Uredniški paberki

Korošica: Tvoje pesmi, draga tovarišica, se bero sicer gladko, toda manjka jim pravega soka. Z vsem svojim načinom izražanja, z metaforami, besediščem itd. spominjajo še najbolj na tisto sentimentalno poezijo, ki jo beremo po spominskih knjigah, polno pretiravanja in cenene življenjske modrosti. — Skušaj dati v pesem kaj več svojkega. Prebiraj novejšo našo pesnike!

Igor Slávin: Tvoje pesmi, ki kažeš v njih nagnjenje k refleksivnosti, so bolj proza kot pesem, tako malo je v njih smisla za mero in ritem. Pa ne samo verz, tudi misel ti je nekam okorna in trda. Poskušaj biti bolj razgiban in ne zanemarjaj forme. Nakar se spet kaj oglasi!

Miluška: Tvoja proza je dovolj uspel poizkus, dasi še zelo začetniški. Predvsem premalo ostro opazuješ. Opisi narave so šablonski. Tudi osebe ne živé dovolj, z mladim Srbom sicer sočustvuješ, toda prav to je narobe. Sočustvovati bi moral bralec, medtem ko je tvoja naloga le, da pripoveduješ, in to čim bolj natančno, živo in plastično. Ko ti bo to uspelo, se boš, upajmo, spet kaj ogasila.

Bretov Antonio: Očitno podcenjuješ našo razgledanost po tekoči literarni produkciji, najsi tudi izhaja ta v »Žiki«, sicer nam bi ne pošiljal svojih »Blaznih zapiskov«, ki so le površen posnetek Edgarja Poeja. Pri njem bi se lahko marsikaj naučil, zato še nadalje pridno prebiraj »Žiko«, nam pa prihrani prebavljanje svojih ukradenih proizvodov. Opusti take metode in nam pošlji izvirne stvari, ker brez talenta nisi.

Fjodor: Tvoja »Gdč. petošolka« kaže, da imaš že dokaj rutine v pisanju. Vendar je vsa zgodba preveč enodnevna, anekdotična, premalo si jo poglobil. Saj navsezadnje ima slednja literatura vendarle namen, da izrazi neko misel, neko spoznanje, do katerega se je dokopal pisec. Literatura ni zato tu, da ljudem krađe čas, ampak da jih obogati, da jim dá misliti. — V bodoče glej, da svoje stvari izostriš tudi v to smer, zlasti pa, da ti bodo osebe psihološko poglabljene, da ti bodo živele. — Oglasi se še!

Ne moremo odgovoriti vsem. Naj nam prizadeti oprostite! Ocenjeni bodo prihodnjč.

D. Š.

A. ČERNE-graveur

Ljubljana, Dvorni trg 1 — Tel. 38-61

Štampilje, etikete
tisk z jeklora

Sledeča dela Miška Kranjca in Prežihovega Voranca

lahko naročite v „NAŠI ZALOŽBI“, Gregorčičeva 15, Ljubljana

M. Kranjec: Prostor na soncu, platno din 96.—

M. Kranjec: Do zadnjih meja, „ „ 96.— (izide februarja)

Prežihov Voranc: Požganica, „ „ 96.—

Prežihov Voranc: Samorastniki „ „ 72.— (izide februarja)

Prežihov Voranc: Doberdob „ „ 96.— (izide junija)

Knjige lahko naročite po prosti izbi. Naročnina se plačuje tudi v mesečnih obrokih od din 20.— dalje

V 24 URAH

*barva, plisira in kemično
čisti obleke, klobuke itd.
Škrobi in svetlolika srajce,
ovratnike, zapestnice itd.
Pere, suši, munga in lika
domače perilo. Parno čisti
posteljno perje in puh*

**TOVARNA
JOS. REICH
LJUBLJANA**

VSE

*risalno in tehnično
orodje, barve, zvezke,
svinčnike, tintnike itd.*

VSE

*znanstvene, leposlovne
in strokovne knjige ter
revije v vseh jezikih*

VAM

*nudi vedno knjigarno
in trgovino*

NOVA ZALOŽBA

Ljubljana, Kongresni trg 19

Za zimo

**se oblečete
dobro in
najceneje
pri nas**

Manufaktura Novak

LJUBLJANA, KONGRESNI TRG 15